

KÜLÖNFÉLÉK.

Vargyasi id. Daniel Gábor báró. A király vargyasi id. Daniel-Gábort, Udvarhely megye nyug. főispánját, a magyarországi unitárius egyház tiszteletbeli főgondnokát, egyideig főrendiházi tagot és törvényes utódait bárói rangra emelte a közügyek terén szerzett kiváló érdemei elismeréséül.

A családnak, amely 1396-ig, Daniel Balázsig tudja kimutatni leszármazását, két tagja a korábbi évszázadokban kapott báróságot, de ezeknek utódai teljesen kihaltak. A család első báró tagja István volt, aki Pekri Lőrinc kúrúctábornok hadségeként kezdte pályafutását s a tábornok leányát, Polixenát feleségül véve, 1735-ben kapott bárói rangot. Leányát, Daniel Polixena bárónőt, báró Wesselényi István vezette oltárhoz és ebből a házasságból származtak a későbbi Wesselényi bárók, kiknek élete és működése elválaszthatatlan a magyar szabadságharc történetétől. A családban másodiknak Lőrinc kapott báróságot 1754-ben, amikor már ezredes és Gudenus Eleonora bárónő férje volt; később kir. táblai bíró lett. A mostani kitüntetést, amely id. Daniel Gábort érte, voltaképpen a Daniel-család régi bárósága megújításának tekinthetjük. A kitüntetett báró 1824-ben született és a jogot Marosvásárhelyen hallgatta Dosa Elek híres református jogtanártól. 1848-ban beutazta Német- és Franciaország egy részét, azután a régi Marosszék, majd Küküllőmegye közigazgatásánál, később pedig a gubernumban és az udvari kancelláriánál szolgált. 1848-ban a szabadságharc kitörésekor visszatért Erdélybe, gazdaságába s mint nemzetőr teljesítette honvédelmi kötelességét. A nevezetes agyagfalvi gyűlésen az erdővidéki székelyek nagy lelkesedés mellett kapitánynak választották, majd pedig segédkormánybiztosnak nevezték ki, föladatává tevén többek közt, hogy a Magyar-Hermányban öntött ellenséges ágyukat kobozza el. 1861-ben kapott hivataláról 1862 elején az összes közigazgatási tisztviselőkkel lemondott. 1865-ben Udvarhelyszék főkirálybírája lett, 1867-ben pedig az Andrássy-miniszterium megalakulása alkalmával tevékeny részt vett az alkotmányos élet felújulásának mozgalmában. Ő volt Udvarhelyszék utolsó főkirálybírája és Udvarhely megye első főispánja. Ez utóbbi állásától 1891-ben vált meg, amikor nyugalomba vonult. Mint főispán, sok nevezetes közintézet létesítését kezdeményezte vagy támogatta úgy kulturális mint anyagi eszközökkel. Alatta létesült a székelyudvarhelyi főreáliskola, a megyei kórház, a Mária Valériáról nevezett kisdudóvó, a most is virágzó Udvarhely megyei takarékpénztár, a héjasfalva-székelyudvarhelyi vasút, a megyei gazdasági egyesület, a székelykereszturi tanítóképzőintézet stb. Az összes intézeteknél viselt elnöki állások dotációját állandóan és következetesen jótékony célokra fordította.

1861-ben az udvarhelyi unitárius egyházkör, 1870-ben a székelykeresztúri gimnázium felügyelő-gondnokává választatott. 1876-ban az árkosi zsinat az egyház főgondnokává választotta. E tisztségben méltó utóda volt ama őseinek, akik az egyház életében mint főgondnokok maradandó érdemeket szereztek maguknak s halhatatlanná tették nevüket. Ő vetette meg az alapját a székelyudvarhelyi unitárius hitközségnek és a székelykeresztúri unitárius gimnázium kifejlesztésére irányuló törekvésnek ő volt egyik legteljesebb s mindig a legelső sorokban küzdő irányítója. Az ő egyházi főgondnoksága alatt rendezték az unitárius püspökök és az unitárius gimnáziumi tanárok fizetését és építették föl az unitárius kollégium hatalmas monumentális épületét ama másfélmillió korona Berde-féle hagyaték segítségével, amelynek ugyancsak Daniel főgondnoksága idejében jutott az egyház birtokába. Világéletében férfias nyíltság, egyenes szókimondás, puritán hazafiasság jellemezték s a közpályától való végleges visszavonulását akkor valószínűsította meg, amikor a Fejérváry-féle darabont kormány ült az alkotmányos minisztérium örökébe. Rauber Mária bárónővel kötött házasságából két fia van életben, Daniel Gábor báró, belső titkos tanácsos, a képviselőház volt alelnöke, Korányi professzor veje és Daniel Lajos báró, aki a család ősi birtokán, Vargyason gazdálkodik.

Minket unitáriusokat ez a kitüntetés nemcsak azért érintett kellemesen, mert az egyház életében nagy érdemeket szerzett e főrendű családunkat érte a királyi kegy, hanem azért is, mert a királyi kézirat kiemeli a báró urnak az unitárius egyház tiszteletbeli főgondnoka minőségét s ez elismerésben rejlő dicsőségnek egy-egy sugára az egyházat is éri, mint erkölcsi testületet.

Kivánjuk, hogy e kitüntetést még sokáig élvezze a főgondnok úr s a királyi kegy legyen hathatós eszköze annak az áldásos munkának is, melyre utódai részéről az egyház reménykedve tekint.

Nemzetközi unitárius missziói Társulat. Wendtének, a nemzetközi tanács általunk is ismert és nagyrabecsült titkárának, aki 1910-ben a Dávid Ferenc emlékünnepeken minket is megtisztelt látogatásával, egy igen érdekes indítványát mutatta be a brit- és külföldi unitárius Társulatnak közelebről tartott ülésén Bowie titkár úr. E szerint Wendte azt ajánlja, hogy azok, akik az amerikai, angliai és magyarországi unitárius mozgalmakkal rokonszenveznek, alkossanak együtt egy missziói Társulatot az unitárius elvek és eszmék terjesztésére a polgáriusult világban a következő szabályzattal:

1. *Cél:* Az amerikai, nagybritanniai, magyarországi s más országok unitárius egyházait annak öntudatára ébreszteni, hogy szélesebb körű missziói kötelességre vannak hivatva s erre az idő is alkalmas és egyesíteni azokat abból a célból, hogy igyekezzenek terjeszteni és előmozdítani az unitárius elvek szerinti vallásos gondolkozásmódot és életet a világ népei között.

2. *Szellem:* Abban a hitben, hogy Isten soha sem hagyta magát tanúbizonyosság nélkül az emberiség történetében, a Társulat a magáévá teszi és hasznára fordítja a legmesszebb menőleg az igazságnak és jóságnak minden vallásos hitben nyilvánuló elemeit a maga missziói törekvéseiben, állandóan hirdetve az embereknek mindenütt a szabad, szellemi, észszerű, gyakorlati vallás előnyeit és erejét.

3. *Módszerek*: A létező unitárius szervezetekkel összhangban működve is, a társulat mégis inkább felszabadító eszmék és jóra indító érzelmek terjesztésére szenteli magát, mint egyházak alapítására; arra fog törekedni, hogy az őszinteség, tisztelet és rokonszenv szellemét mozdítsa elő, tartsa fenn, amennyire csak lehetséges, minden országban a maga nemzeti életét és intézményeit és hogy részesítse azokat a hit, remény és szeretet nemes eszméinek éltető hatásában.

4. *Tagság*: Minden vallásos szervezet, amely évenként legalább egy font sterlinget ad, két tag által képviselheti magát. Minden személy, aki évenként legalább 10 shillinget ad, a társulat tagja lesz és gyűlésein szavazati joga lesz. Akik 10 shillingnél kevesebbet adnak évenként, szintén tagjai lesznek a Társulatnak, de szavazati joggal nem bírnak.

5. *Tisztviselők*: A Társulat tisztviselői egy elnök, 10 alelnök (annyi országból választva, amennyinek képviseltetése gyakorlatilag szükséges), egy pénztárnok, egy titkár és 6 tag. Ezek a tisztviselők jelenleg az Amerikai Unitárius Társulat, a Brit és külföldi Unitárius Társulat és a magyarországi unitárius egyház konzisztóriuma által választatnak meg, abban az arányban, amint ez később megállítatik. Megbízatusuk 3 évre szól. Az ily módon megalakított választmányra bízatik a Társulat dolgainak intézése.

6. *Székhelyek*: A Társulat székhelyei jelenleg lesznek 25 Beacon-utca Boston, Mass, az Amerikai Egyesült-Államokban, tisztviselői karokkal Londonban, az Essex-Hallban és Kolozsvárt, Magyarországon.

A Brit- és Külföldi Unitárius Társulat Wendtének ezt az indítványát átadta a Társulat végrehajtó-bizottságának, azzal a felhívással, hogy tegye azt komoly és rokonszenves figyelme tárgyává. Wendte valószínűleg nekünk is meg fogja küldeni ezt az indítványát.

A Brit- és Külföldi Unitárius Társulatnak ugyanezen ülésén az elnök mély rokonszenvvel és tisztelettel emlékezvén meg minden hit és faj vértanúról, akik a múlt korszakokban a lelkiismeretért szenvedtek, ezek között azokról, akik 300 évvel ezelőtt az unitarizmus előharcosai voltak és hálásan ismerve el a vallásos szabadelvűségnek és szeretetnek a különböző vélemények között jelenben nagy előhaladását, beszédét azzal végezte, hogy a hősiesség állhatatosságának ezek a példái szolgáljanak példányképpül mindazoknak, akik még most is üldözést szenvednek, kérve Istent, hogy a bigottság és türelmetlenség szellemének legkisebb maradványait törölje ki teljesen Anglia és más országok keresztény egyházaiból.

Sharpe Emília k. a. azt indítványozta, hogy a végrehajtó-bizottság ezt is figyelembe véve, adjon ki még ez évben egy kis emlékkönyvet az unitárius vértanúkról; mert egy ilyen kis könyvecske szerinte igen hasznos és kedvesen fogádotl lesz. Az elnök megígérte, hogy a bizottság ezt is figyelmére fogja méltatni.

A jezsuitákra vonatkozó törvény Németországban. Az *Evangelischer Bund* egyik utóbbi számában olvassuk: A német birodalomban, a reformáció hazájában nem szellemi harc foly a felekezetek között, hanem a belső politikai helyzet zavarosságát jellemzően mutatja az, hogy a centrum Róma és Wittenberg harcát a szellemi térről a politikai hatalom területére vitte át. A centrum a maga politikai hatalmát arra használja, hogy a türelmetlen ultramontanizmus egyházipolitikai igényeit minden területen, az egész vonalon érvényesítse, hogy a katolikus világnézet legyen a mértékadó tényező a reformáció szülőföldjén. Ezzel a kath kisebbség politikai befolyását gyarapítja az ev. többség hátrányára és zavarja a néprétegek békés együttműködését. Aki a centrum erejét növeli, az nemzeti és ev. értékeket kevesbít, mert az ultramontanizmus politikai uralma a német protestántizmusra és a nemzeti kultúrára egyenesen káros.

A centrum az új birodalmi gyűlés elé egy *türelmi javaslatnak* nevezett törvénytervezetet nyújtott be, melyben a jezsuitákat kilitító törvény eltörlését kívánja. Könnyű elgondolni, hogy mit jelent ez a törekvés az evangélikusokra általában a német protestántizmusra nézve. De a nemzeti érdekek veszedelmét is hangoztatták széles körökben. A centrum a szociáldemokráciával egyesül, hogy a vallásszabadság nevében a jezsuiták beengedését követeljük. Ez ellen kell az ev. szövetségnek fellépnie; ki kell nyitnia a nép szemét, hogy ez egyenes kihívás a katolikusok részéről. Nem szabad elfeledni, amit *Perrone*, az ünnepelt jezsuita-professzor 1862-ben írt: „Már a protestántizmus szó hallatára borzalom kell hogy átjárja a katolikusokat, gonoszabb, mint gyilkos támadásra, mert a protestántizmus és pártolói a vallás-erkölcsi világban olyanok, mint a fizikai világban a pestis és pestis-betegek és a protestánsok minden országban minden cudarság és erkölcstelenség söpredéke“.

Csoda-e, ha az ilyen gondolkodás még ma is védelmezi az eretnekek üldözését, gyilkolását s jogosnak tartja az inquisitot? Az ev. szövetségnek ki kell bontania zászlóját, hadd gyűljenek alája testvéries egyesülésben az összes protestánsok, mert itt a német kultúra egészséges nemzeti alapjainak fenntartásáról és megvédelmezéséről van szó. A szövetség fel fogja emelni a szavát s rettenthetetlenül protestálni fog a jezsuiták visszaengedése ellen. Nem szabad visszajönniök, mert az ember nem lakik egy fedél alatt olyanal, aki szülői nevét beszennyezte, aki már a beköltözéskor magával hozza azokat az eszközöket, melyekkel a fedelet, a házat le akarja rombolni; alyannal, aki aláássa társainak fegyelmét és erkölcsét s istentelen, gonosz szellemet terjeszt. Ezt tették a jezsuiták, midőn Luthert a leggonoszabb rágalommal illették; kiknek semmi eszköz nem volt méltatlan, melyet ev. népek leigázására használhattak; akik egyenlenséget szítottak házastársak, szülők és gyermekek között. S mindezt azért, hogy jöjjön el — nem az istenországa, hanem a pápáé. És a jezsuiták azok, akik a kétszínűség szomorú morálját képviselik a hazugságot, a sikamlós tág lelkiismeretet, a hizelgő kegyhajhászást megengedik. Mi egészségesek akarunk maradni s ezért nem maradhatunk egy fedél alatt olyanokkal, kik az erkölcsi betegség csirát ültetgetik. Ez egyszerűen nem megy. Ez ránk nézve a magasabb néphigiénia legfontosabb kérdése.

Halotthamvasztás. A székes főváros pénzügyi bizottsága elhatározta egy krematorium felállítását s a köztemetői bizottság is magáévá tevén az ügyet, a kérdés a közgyűlés elé került, amely heves viták után a felállításra szükséges összegeket megszavazta. A nyugati népek példáját követve, rövid idő alatt talán nálunk is emelkedni fognak halotthamvasztó kemencék. E kérdéshez való állásfoglalásunkat röviden jelezve, kimondhatjuk, hogy hittani szempontból nem emelhetünk kifogást a holttestek elégetése ellen. Azonban a kérdésnél pro és contra még sok szempont merülhet fel, melyekkel most nem foglalkozhatunk. Érdekesnek tartjuk azonban közölni a porosz nemzeti ev. egyház főegyháztanácsának a halotthamvasztásnál követendő eljárásra vonatkozólag a lelkészek számára kibocsátott útását:

„A consistorium, a közzsinnal egyetértőleg, továbbra is abban a hitben van, hogy az egyháznak joga és kötelessége a temetkezés ősrégi keresztény szokásának fentartását elősegíteni és nem támogatni a hamvasztás gyakorlatának behozatalát. Ennélfogva kijelenti, hogy a protestáns lelkész nem kötelezhető a hamvasztási szertartásnál való közreműködésre; azt a kérdést, hogy részt vegyen-e abban, vagy nem, az ő lelkiismeretére és személyes belátására bizzuk. Közreműködését nem fogja megtagadni oly gyászszertartástól, amely a gyázháznál fog megtartatni a holttestnek a krematoriumba való elszállítása előtt. Ha közreműködését oly szertartáshoz kérik, amely a krematórium termében fog véghez menni, meg fogja kívánni, hogy e terem kinézésében semmi olyan ne legyen, ami az egyházi szertartás megtartásával disharmóniában állana és hogy a szertartás véget érjen, mielőtt a koporsót a kemencébe helyeznék; a lelkésznek nem szabad beleavatkoznia abba, ami abban a pillanatban történik, midőn az elhunyt hamvai fölött rendelkeznek“.

Bibliát a nép kezébe. Igen érdekes vita folyik a Chistische Welt tavalyi és idei évfolyamában a bibliáról. Úgy gondoljuk, hogy olvasóinkat is fogja érdekelni, ha megismerkednek a vitában felmerült gondolatokkal.

A kérdést a hamburgi *Classen* veti fel. Kijelenti, hogy ő a Luther bibliáját nem tudja olvasni. A többi közkezen forgó biblia-fordítások (Weizsäcker, Kautzsch, Stage) pedig tanulmányozni jók, de arra nem, hogy lelki nyugalmat és épülést találjunk bennök. Az emberek érdeklődnek Babylonia története s az őskereszténység iránt. De ki veszi a kezébe a bibliát, hogy ezekről abból olvasson? Fölveti a kérdést: mi az oka annak, hogy a bibliát ma nem olvassák? Az okokat külsőségekben keresi és találja meg. Egyik okul azt adja, hogy a bibliát még ma is úgy nyomtatják, mint a 16. században. Aztán a két oszlopos nyomás is elég furcsa, a sorok ezzel megrövidülnek; a versek számai az olvasást nehezé teszik. De legnagyobb nehézség a Luther nyelve. Luther óta a szórend megváltozott, az igeformák megrövidültek, a szók jelentése módosult. A Luther kátéját északi német gyermekekkel tárgyalni akarni, sikertelen vállalkozás volna. Inkább nyelv-, mint vallástanítás lenne az. Megnehezíti a biblia olvasását még egy csomó haszontalan anyag, nevek, zsidó törvények, földrajzi táblák stb.

Új népi bibliára van szükség, amely ne a 16. század elavult egyenruhájában jelenjék meg. A bibliát nyomassák úgy, mint minden más könyvet

s ha a versek számozását még nem lehet elhagyni, a számok kerüljenek a lap szélére. A részek címeit teljesen meg kell változtatni úgy, hogy történetileg tájékoztassanak, rövidke legyenek s a tartalmat jelezzék. Ami a nyelvet illeti, a Luther nyelvét meg kell tartani, mert e nyelv epikus ereje ma is utólérhetetlen. De hogyan? Az új testamentumi leveleket csaknem egészen újan kell fordítani. A Páléit Luthernél nem lehet érteni, itt ő csak kommentátor.

Ki csinálja ezt? Meg kell bizni két vagy három teológiai magántanárt, kiknek van rá kellő idejük, a zsidó és görög nyelvben alapos ismeretük, filológiai képzettségük és lelkesedésük. 30–60 filléres önálló füzetekben kell kiadni új beosztással.

Classennek *Schuster* felel (1912. 2. sz.). Hangsúlyozza, hogy az utóbbi években e kívánalmak tekintetében igen sok történt; különösen az *iskolai* bibliák e követelményeknek jórészt — kivéve talán a külön vásárolható füzetekben való megjelenést — megközelítik, szinte mondhatnók: megvalósítják. A Luther nyelve modernizálása tekintetében eltérnek a vélemények, de megegyeznek abban, hogy minden *hibás* fordítást ki kell javítani; érthetetlen vagy félreérthető mondattűzéseket vagy kifejezéseket, tehát archaismusokat is *lehetőleg* javítani kell. Egyébként a Luther nyelve erejét és sajátját meg kell őrizni s a szükséges javításokat is *lehetőleg* a Luther szókincsével és stílusában kell adni.

De az anyag *kiválasztása* nehéz kérdés; az anyag elrendezése irodalmi, esztétikai szempont szerint; amint Classen ajánlja, nem való iskolai bibliába; valamint a füzetekben való megjelenés sem. Az anyagból azt kell kihagyni, amit pedagógiailag adni lehetetlen s ami unalmas.

Risch A. szerint mélyebben van az oka annak, hogy a bibliát ma már nem lehet igazi népkönyvnek nevezni. Nem a biblia alakjában, hanem szellemében. Hogy a mai ember nem örömmel veszi kezébe a bibliát, annak oka nem a szokásos nyomás, mely az összefüggő olvasást zavarja, nem a Luther nyelve, melyet ma nem beszélnek, nem az a nagy anyag, mely a vallásos kedélyre nem hat építően. A mai emberek más szelleműek, más világban élnek, más céljaik, más érdekeik vannak, mint a biblia.

A 19. század fejlődése sem a keresztény életnek, sem a bibliának nem kedvezett. Ritkán okozott még század *tisztán szellemi* tekintetben annyi romlást, mint ennek második fele.

Most minden valószínűség szerint a tisztán szellemi érdekek ellenhatása következik. Ha egyszer a vallási szükségletek érezhetőbbé lesznek, akkor megint kapva kapunk a biblia után Mert az egész világirodalomban nincs oly könyv, amely vallásos kedélynek azt tudná nyújtani, amit a biblia nyújt. De ilyen szellemi változást földélni, nem áll egy ember hatalmában.

Sokszor felhangzott napjainkban az a kívánság, hogy a bibliát, különösen annak történelmi részeit, a most szokásos *versekbe osztás* nélkül, folyó szedéssel kell nyomni. Ezt a kívánságot *Risch* helyesli, de nem vár nagyon sokat tőle. Vannak már ilyen német bibliák, de azok sem nagyon káposak. A *részek címeit* is a bibliai tudományok haladásának megfelelően kell megváltoztatni. A Luther nyelvének kiméletlen modernizálása azonban lehetetlen és közelebről nézve valódi bűn volna utólérhetetlen értéke és szépségével szemben

Óva int attól, hogy egy helyett sok bibliát adjanak a nép kezébe. Elég baj az, hogy az egyházi énekes könyv sokféle. Ne tetőzzék a meglevő bajt még újjal is. És nem a Luther nyelvét kell toldozni-foldozni, hanem az ő szellemében *teljesen újra alkotni!*

Aki erre vállalkozik, tőle függetlenül, nagyobb tudással a mai nyelv érzékével is sokszor fog Lutherrel találkozni.

A mai bibliafordítások — dacára tudományos előnyeiknek és mai nyelvüknek — soha sem fogják Luthert helyettesíteni, mert nem fognak vallásos hangulatot kelteni az olvasóban. Luther imádkozva fordította a bibliát, az ő fordítása vallásos élményből eredett. Az ótestamentumnak népies fordítása még nincs. Modern népbibliát megrendelésre csinálni nem lehet. Nem elég oda egy kitűnő exegeta minden tudománya sem.

De a bibliát nem volna szabad régi részeiből szétszedni s újra és más-kép összerakni, miként Classen kívánja. Mert hiszen nem állunk még az előtt az alternatíva előtt, hogy vagy a népbibliáról, vagy a biblia hagyományos beosztásáról kell lemondanunk. Risch nemcsak, mint keresztény és theologus, hanem mint filologus és történész is tiltakozik Classen javaslata ellen. A biblia nem olyan könyv, melyet egyszerre az első laptól az utolsóig érdeklődéssel olvashatnánk. Az új beosztással sem lesz olyanná. A lelki üdülés és épülésnek nem olyan könyve, hogy minden fejezete felüdíthetné az olvasó vigaszra szoruló lelkét. A biblia egyetemes jellegét épen az adja meg, hogy irodalmi műfajok kereteibe nem illeszthető. Csoda-e hát, amit Classen említ, hogy mai munkások első olvasásra a bibliában nem tudtak tájékozódni?

De keresnünk kell az utakat és módokat, melyekkel a bibliát a nép előtt kedvessé, keresetté tegyük. S itt a *vallásoktatást* kellene megfelelő módon átváltoztatni. Ma az ifjúság úgy távozik az elemi és középiskolákból, hogy nem tud mit csinálni a bibliával. Itt van a hiba, nem a biblia körül. A mai embernek nem szabad azt mondani: itt a biblia olvasd! Mivel az iskolai és konfirmációi oktatás hiányos, elő kell készíteni a népet, be kell vezetni előadások, prédikációk, népszerű iratok által a biblia olvasásába. Becses segéd-eszközök erre az előkészítésre az *iskolai bibliák* és *bibliai olvasó könyvek*.

Nők a teológiai fakultáson. A berlini egyetem teológiai fakultása azt a határozatot hozta, hogy nők is jelentkezhetnek a licenciátusi vizsgálatra. E határozatot az tette szükségessé, hogy 1908 óta nők is beiratkozhatnak a teológiai fakultás hallgatóiul s a beiratkozottak száma azóta folytonosan szaporodik.

Kerületi ifjúsági tornaversenyek. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a folyó iskolai évben az ország négy nagyobb városában, u. m. Kassán, Pécsen, Komáromban és Kolozsvárt kerületi ifjúsági tornaverseny tartását határozta el. A kolozsvári tornaverseny idejét jun. 1. és 2. napjára állapította meg s ide utalta a kolozsvári, nagyszombeni és nagyváradai tankerületekben levő összes középfokú intézeteket, gimnáziumokat, reálisiskolákat, felső kereskedelmi, polgári iskolákat és tanítóképző intézeteket. A verseny adminisztratív ügyeinek

vezetésével a kolozsvári tankerület főigazgatóját bizta meg. Egy-egy kerületi verseny költségeire egyenként 6000 K-t útat ki. Ez összegből fogják fedezni a kísérő tanárok napidiját is, még pedig 20 tanulóig egy, 40 tanulóig kettő, 60 tanulóig három kísérő tanár díját. A tanuló ifjúságnak kedvezményes vasúti jegyeket helyez a miniszter kilátásba.

A középiskolai tanárság státusrendezése. A közoktatásügyi minisztérium az állami középiskolai tanárság státusrendezését — az utóbbi időkben közzétett kinevezésekkel — végre-valahára végrehajtotta, az igazságnak megfelelően, minden jogosulatlan kedvezés kizárásával. Ezzel a tanárságnak már hosszú évek óta forrongó közhangulatát lecsendesítette s figyelmét igazi hivatásának megfelelően, az iskola belső életére, a nevelés- és oktatásügy kérdésére terelte. Reméljük, hogy az állami tanárok után minél hamarább a felekezeti tanárok előléptetésére is rákerül a sor.

A hazai zsidóság gyűlései. A zsidók február. 20-án Budapesten az ország 250 zsidó hitközsége kiküldötteinek részvétele mellett országos értekezletet tartottak, mely egyértelműen kimondotta, hogy az izr. vallásfelekezet, az abban kialakult különböző pártok és árnyalatok ellenére, közös története, ősi hite és a hazai törvények és jogszolgáltatás tanúsága szerint, egységes és oszthatatlan, mely két vagy több felekezetre nem bontható. Ez alapon országgyűlés tartását határozta el, melynek feladata lesz, hogy a négy évtized óta egyenlenségben és széttagoltságban szenvedő felekezetben az egyetértés és béke helyreállítására minden intézkedést tegyen meg, hogy így részére az önkormányzat egységes alapon biztosítható. E határozat végrehajtására országos bizottságot küldtek ki, melyet azzal is megbíztak, hogy tegyen az országgyűlésnek javaslatot a rabbik és hitközségi tisztviselők jogállásának biztosítására s országos nyugdíjintézet létesítésére. Végül az értekezlet kifejezte óhaját, hogy minden igaz „vallástárs“, pártoskodást és haragot félretéve, legjobb belátása és tudása szerint az egységes magyar zsidóság részére kivívandó egységes autonomia érdekében közreműködik.

A neológ zsidók e gyűlése után febr. 27–28-án az orthodox zsidók országos képviselői ült össze Budapesten, hogy állást foglaljon a neológ zsidók egyesülési törekvéseivel szemben. Frankl elnök megnyitó beszédében a közgyűlés lelkes üntetése mellett kijelentette, hogy a béke a hazai zsidóság körében csak úgy biztosítható, ha az orthodox és neológ felekezet, amelyeket mélyreható vallási ellentét választ el egymástól, külön-külön autonómiában szervezkedik. Károsnak mondja a neológusok törekvését az egységes szervezet megteremtése érdekében és határozati javaslatot terjeszt be, mely kimondja, hogy a neologusok és orthodoxusok két különböző felekezetet alkotnak, melyek vallás-szervezkedési közösségben a legsúlyosabb lelkiismereti kényszer nélkül nem élhetnek; nincs az a hatalom, mely az orthodoxus zsidóságot a neológusokkal való vallásfelekezeti egyesülés bármely formájára vagy a közös autonómia elhatározása fölött tanácskozára is rábírhathatná. A zsidóság belbékéje és felekezeti érdekei csak akkor lesznek minden irányban megőve, ha mindenik felekezet önkormányzati szervezetet a maga számára kiépíti.

Ezek a mozgalmak és határozatok világosan mutatják, minő mélyreható ellentétek választják el a hazai orthodoxus és neológus zsidó hitfelekezetet.

A jezsuiták terjeszkednek. „Restaurare omnia in Christo“, — ez a Merry Del Val pápai államtitkár jelmondata s ennek igyekeznek érvényt szerezni magyarországi katonái is Bus Jakab provinciális vezérletével és Tomcsányi páter assistenciája mellett. E jelmondat megvalósítása Magyarországon — mint mindenütt, ahol a jezsuiták uralkodtak, vagy befolyásra tettek szert — a legsötétebb idők visszatérését jelentené, azokét az időkét, amikor az egyház nem a lelkekre gyakorolt gyöngéd befolyás útján, hanem a legszörnyűbb hatalmi eszközökkel uralkodott az állam és a társadalom felett. A magyarországi jezsuiták, úgy látszik, eléggé klérikális szelleműnek tartják a mai magyar kormányt és eléggé elernyednek a mai társadalmat arra, hogy ellenök föllépni ne merjen, mert egyre nagyobbarányú tevékenységet fejtenek ki, egyre merészebben vetik ki hálójukat a magyar közélet behálózására. Mifután a kath. főpapok nagyrésztét befolyásuk alá kerítették, most arra törekednek, hogy a magyar főúri világot is érdekeik szolgálatába állítsák. Erre fog szolgálni az a nagyszabású nevelő intézet, amelyet a kalksburgi jezsuita kollégium mintájára Budapest közvetlen közelében: Rákosszentmihályon szándékoznak felállítani s amelynek rendeltetése lesz, hogy a mágnások és vagyonos urak gyermekeit nevelve, őket a türelmetlen s a XX. sz. szellemével ellentétes jezsuita törekvések számára megnyerje. A dolog annyira haladt, hogy a rend az intézet számára a telket (80,000 □-öl) 400,000 koronáért már meg is vásárolta s azon még a tavaszon megkezdí a templom, a nagyszerű konviktus és 8 osztályú gimnázium építését, amelyek a testi nevelés és sport minden nagyúri kellékével föl lesznek szerelve.

Alkohol ellenes nap az elemi iskolában. A vallás- és közoktatásügyi miniszter 1911. évi nov 10-én kelt 3182 eln. számú rendeletével a magyarországi összes elemi iskolákban az alkohol elleni küzdelem előmozdítására úgynevezett „alkohol ellenes nap“-nak megtartását rendeli el. E nap felveendő a többi iskolai szünnapok közé s annak ünnepélyes jellege az által óvassék meg, hogy a tanítói kar a növendékeknek az alkohol káros következményeiről tartson előadást. A miniszterium a tanítók munkájának megkönnyítése végett egy kis füzetben alkalmi előadást bocsátott közre. Gyakorlati szempontból ezen intézkedésnek, amely valószínűleg külföldi mintára készült, nagy hordereje van, mert tagadhatatlan az, hogy a zsege gyermeki lélek a legfogékonyabb s a kis gyermekeket kell mintegy bele nevelni abba, hogy az alkohol mily óriási veszedelem úgy az egyéni, mint a társadalmi élet szempontjából. Ethikai szempontból az egyháznak a legkészségesebben keznet kell nyújtania az államnak ezen törekvés előmozdítására.

Budapest népessége 1910-ben. A statisztikai hivatal összeállította az 1910. évi népszámlálásnak Budapestre vonatkozó adatait Érdekesnek tartjuk egy néhány fontosabb adat közlését. A főváros lélekszáma 880371. A közönségben, amely azt várta, hogy fővárosunk a milliós nagyvárosok sorába emelkedik, némi csalódást keltett e szám. Az utolsó évtizedben a fejlődés nem volt oly rohamos, mint az előző időszakban, aminek az oka első sorban a

nagy lakásinség és a drágaság volt, amely a népességet a fővárossal többé-kevésbé összeépült szomszédos községekbe szorította ki. Az *életkor* tekintetében feltűnő, hogy a 6 éven aluli csoportban visszaesés mutatkozik. Talán csak nem a Franciaországban régóta észlelt és sokszor felpanaszolt elnéptelenedés réme kísért e jelenségben? Mindenesetre szomorú dolog, hogy a fővárosi születések arányszáma az utolsó évtizedben rendkívüli mértékben leszökkent. A 6 éven aluli gyermekek száma még abszolút számban is kevesebb mint 10 évvel ezelőtt.

A házasságban élők száma 10 év alatt 26·3%-kal szaporodott. Mint-hogy pedig most ugyanannyi gyermek születik Budapesten, mint 10 évvel ezelőtt, ebből azt lehet következtetni, hogy a házasságok szaporodása csak az improduktív házasságok számát növelte s a születési arányszám csökkenése a valóságban még nagyobb, mint a milyennek az arányszámok mutatják.

Az összes *írni-olvasni* tudók száma az összes népesség 84%-ának felel meg. Ha azonban — helyesebben — az írni-olvasni tudókat csak a 6 éven felüli népességhez viszonyítjuk, az arányszám 92·5%-ra emelkedik. Az 1900. évi számlálás alkalmával az előbbi arányszám csak 77·2%, az utóbbi csak 87·6% volt. A javulás e tekintetben tehát kielégítőnek mondható.

A *felkezelti viszonyokra* vonatkozó adatokból megtudjuk, hogy a róm. katolikusok és az ág. hitv. evangélikusok arányszáma csökkent, ami azonban nem lehet feltűnő, mert az eddigi népszámlálásoknál is lehetett észlelni. Meglepő azonban, hogy a zsidók arányszáma, mely eddig mindig emelkedett, most változatlan maradt. Valószínűleg része van ebben annak, hogy a zsidók rendkívül nagy természetes szaporasága újabban erősen csökkent. Az unitáriusok lélekszáma 1900-ban 1053 (0·1%), 1910-ben 2120 (0·2%) volt. A szaporodás tehát 100%, ami a főváros nagy vonzó erejének tulajdonítható.

Ami az *anyanyelvet* illeti, az utolsó 10 év alatt ismét egy jelentős lépést tettünk a főváros teljes magyarosodása felé. A magyarság aránya ugyanis 79%-ról 85·9%-ra emelkedett. Megindult a németiség rohamos fogyása, amely népszámlálásról-népszámlálásra nagyobb mérveket ölt. 1880-tól 1890-ig 5000-rel fogyott a németiség, 1890-től 1900-ig már 16000-rel, 1900-tól 1910-ig már közel 26000-rel. A magyar nyelv térfoglalását jelzik azok a számok is, melyek az idegen ajkúak magyar nyelvtudására vonatkoznak. 1900-ban az idegen ajkúak közül csak 57·3% tudott magyarul, 1910-ben már 71%. A magyarul nem tudók száma 10 év alatt leszökkent 65760-ról 36196-ra. Ha a magyarságot is számba vesszük, 1900-ban a népességnek 91%-a, 1910-ben pedig már 95·9%-a beszélte a magyar nyelvet.

Az Országos Református Lelkészegyesület választmánya a felkészítés rendezése ügyében. A választmány erélyes agitáció kifejtésére határozta el magát. A képviselőház elé terjesztendő kérvény aláírására felkérlik az orsz. képviselők nagy részét. Az ülést dr. Baltházár Dezső püspök, az egyesület elnöke nyitotta meg. A többek között a következőket mondotta:

— Nem a munka és a bér rideg kérdése ez a fizetésrendezés, ahogy sokan feltüntetni szeretik, akik a jólét szférájában madártávlatból nézik s így nem látják a maga valóságában s nem érzik át a nyomort. Nem a

napszamos és napszám mérlegszerű kérdése ez, mintha ideál nélküli, haszontalan szolgák volnánk, akik a bér oldalán rideg konzekvenciával keresnénk a szolgálatunk egyenlegét, hanem a családfő becsületének kérdése, amit a feleségünk orcáján az aggodalmak barázdái olvasnak reánk s amit gyermekeink nélkülözéséből a szemrehányás kiált felénk. A nyomorúság ideáлизmusával nem tudjuk a feleségeink orcáját felderíteni s a szegénység mártíriuma sohasem fogja, ha még olyan magasztos volna is, kiteljesíteni a gyermekeink neveltetési költségeit. Többes szám első személyben beszélek, habár az én földi sorsom útvonala ez idő szerint a nyomorúság sivatagján felül emelkedve vezet. De a lelkemben érzek valami szent kényszert, hogy azonosítsam magamat a nélkülözőkkel; érzek annál a szeretetnél fogva, mely Pál apostol szerint »nem keresi csak a maga hasznát«. Ha nem szenvedem is együtt velük a szükségét, sokszoros mértékben akarom kivenni a részem abból a küzdelemből, amit a szükség megszüntetése igényel; mert úgy tartom, hogy a szegénységnek adós a jólét, s ezt az adósságot legalább is erkölcsi illendőség letörleszteni.

Téves ideológiában mozognak azok, akik a fizetésrendezés iránti törekvésnek olyan természetet tulajdonítanak, mintha az ellenkeznék a lelkesí állás és hivatás ideáлизmusával. Igénytelen nézetem szerint, ha a tanári, bírói, képviselői, a miniszteri fizetés nem szállítja le a tudomány, az igazság, a haza szolgálatának ideáлизmusát s ha az efféle fizetések rendezése iránti törekvés sohasem hozatott szomszédságba a tudomány, az igazság, a haza fel- s eladásának gondolatával; akkor szofizma vagy rosszakarat nélkül nem lehet a lelkesí fizetés rendezésére való törekvés incidenséből jól érthető célzásokat tenni ösökre és hősökre, akik a hitért feláldozták az életüket is. Hátha a hitünk veszélyeztetve lenne, mi sem lennénk az ösöknél és hősöknél alábbvalók. De idáig még nem láttuk a jelét, nyomát, hogy a mostani 1600 és a kért 2400 korona fizetés közti különbözetért apostasiát követelne tőlünk valami láthatatlan tényező, mint a hogy nem láttuk azt sem, hogy a tanári, bírói, képviselői és miniszteri fizetések rendezésének tudomány, az igazság és a haza elárulása lett volna az ára. Még akkor érhetne bennünket vád, ha meglévő tisztas megélhetésből törekednénk valam fényűzési standardba. De mikor a tisztas megélhetés hiánya miatt jajdul fe a nyomorúság; akkor el kell némülni minden gáncsoló szónak és átalakulni a segítés szavává.

Attól kezdve, hogy Lévi nemzetségének kiadták a nemzeti jövedelemből a tizedet, sohasem láttuk, hogy az Isten-szolgálat normális konzekvenciája az anyagi nyomorúság lett volna, sőt az állam ennek ellenkezőjére éppen nálunk fényes példát adott. Fájdalom, hogy a fényes példa hatása alá elfelejtette bevonni a református papságot, talán abból a szociális szempontból, mert ez a papság családos s abból a nemzeti szempontból, mert ez a papság magyar.

Végre le kell számolni ezekkel a dolgokkal a nagy nyilvánosság előtt. Leálcázni minden hipokrizist, amely e körül fonódott és a magyar társadalom felvilágosításával, segítségül hívásával s a világi sajtó támogatásával megtörni azt az igézetet, amely a hivatalos egyház legjobb indulatú törekvését is meggátolja s a mely képes a kormányt a szószegés bizonyára neki sem tetsző erkölcsi torturája elé állítani.

Más tárgyról megnyitóban nem kívánok szólani, mert nem akarom a legégetőbb kérdés fontosságáról a figyelem legkisebb töredékét sem elteríteni.

Az *evangelikus lelkészek* szintén mozgalmat indítottak fizetésrendezésük ügyében. 150 lelkész kidolgozott egy fizetésrendezési tervezetet, amelynek lényege az, hogy az ev. lelkészeknek 24 0 K évi alapfizetése lenne, amely azután a korpótlékok alapján 35 évi szolgálat után 5400 K-ig emelkednék. A tervezet kiterjeszkedik az egyházközségek osztályozására is; ezeket 7 osztályba sorozza a *stóllák nélkül számított javadalmazás* szempontjából. A 0. osztályú egyházközségben a javadalom 5400 K-nál magasabb, a lelkész korpótlékot nem kapna, az I. osztályúban a javadalom 5400—4900 K, a lelkész egy pótlékot kapna a 30. szolgálati évtől kezdve, a 2. osztályúban kettőt a 25., a 3. osztályúban hármat a 20., a 4. osztályúban négyet a 15., az 5. osztályúban ötöt a 10., a 6. osztályúban hatot az 5. szolgálati évtől kezdve. E tervezet keresztülvitelére a kongruán kívül az államtó 1363747 K volna szükséges.

A *dunántúli ref. egyházkerület* múlt évi közgyűlése érdekes és jelentős határozatot hozott, mikor kimondotta, hogy „a középiskolák tanári székeinek betöltésénél lehetőleg lelkészi képesítéssel is bíró tanárok alkalmaztassanak“. A közgyűlés a határozat megvalósítása felé az első lépést is megtette, midőn kimondotta, hogy „a saját kerületi teológia növendékei közül egyes kiváló és arra alkalmasnak látszó ifjakat a tanári pálya elvégezhetése végett“ anyagilag támogat. Nem tudjuk, mi volt oka ez indítvány betervezésének s elfogadásának. Annyi azonban bizonyos, hogy nem válna sem általában a nevelésnek, sem pedig a vallásos-egyházi szellemnek hátrányára, ha ilyen irányban mi is gondolkoznánk valamely kezdeményezésről.

Új magyar görög katolikus püspökség. A napi lapok híradsa szerint a király új magyar püspökséget állít fel a gör. kath. magyar hívek számára. Az új püspökség alá 127 egyházközség fog tartozni s 180000 lélek fölött fogja a lelki felügyelet jogát gyakorolni, akik közül 160000 tiszta magyar ajkú. Ezek majd az oláh helyett görög liturgiát és magyar szent beszédet kapnak s nem lesznek többé annak a veszélynek kitéve, hogy az oláh istentiszteleti nyelvvél magyarságuktól megfosztassanak. A gör. kath. magyar hívek — akik eddig ruthén vagy oláh kormányzat alatt állottak — magyar egyházi szervezethez fognak jutni. Hosszú idők óta vajudik ez a kérdés, míg végre a kormány a Vatikánnal a nemzeti álláspontot érvényesíteni tudta. Az új magyar püspökség székhelye Nyiregyháza lesz, melynek lakossága túlnyomó részben protestáns.

Textus húzás. Mezőtúr ref. közönsége papot választ. A jelölt lelkész meghallgatására kiküldött bizottság különös feltétellel áll elé. Azt kívánja, hogy a jelölt *kihúzott textusról* egy órai gondolkodás után beszédet mondjon. Szabolcska azt felelte erre a feltételre, hogy ő *kihúzott textusról* még a római pápa jóvedelmeért sem mond beszédet.

Gyász hírek. *Egyed Ferencné*, szül. *Gábor Lídia* életének 74. évében f. évi febr. hó 29-én Homoródszentpálon végelgyengülés következtében meghalt. Halálát fájdalommal siratják Egyed Ferenc nyug. unitárius lelkész, kivel egy félszázadot csaknem meghaladó időben példás, mintaszerű életet élt és gyermekei, Miklós és Balázs és unokái, akiket szíve teljes melegével szeretett. — *Sárosi Jenő*, a kolozsvári állami tanítóképzőintézet első éves növendéke ápr. 18-án az országos Karolina kórház belgyógyászati klinikáján hosszas és kínos szenvedés után jobblétre szenderült. Méltán jajdulnak fel a bánatos szülők, nagyanya és testvér: „Jőjjetek és lássátok meg, vajjon van-e olyan bánat, mint a mi bánatunk. A mi fiaink elvették tőlünk s velök eltűnt minden földi örömünk, reményünk. A porig sujtattunk. A legmélyebb bánat könnyeit hultatjuk”. Valóban csak az az erős hit nyújthat vigasztalást a bánatos szülőknek, hogy akiket az isten szeret, megostorozza azokat, hogy magához felemelje. Legyen vigasztalásul e hitük s pótolja ki a gondviselés egyetlen leányukban mindazt a nagy reménységet, melynek elomlásán most fájó szívvel búslakodnak.